

LEGIFJABB KRÚDY GYULA

Nyíregyházán a múlt század 90-es éveiben három Krúdy Gyula élt: Idős, ifjú és legifjabb Krúdy Gyula.

Id. Krúdy Gyula ügyvéd volt és 48-as honvédtiszt, ügyvédi tevékenységet ez időben már alig folytatott, többnyire a 48-as honvédek ügyeivel volt elfoglalva. Orosi utcai házában ennek dacára hatalmas méretű tábla nemcsak azt hirdette, hogy köz- és váltóügyvéd, de azt is, hogy az igazság harcosa. Ennek bizonyágául egy mérleg és egy kard volt a táblára festve, előbbi az igazság mérlege, a kard pedig azt jelképezte, hogy itt kardot is rántanak az igazság védelmében.

Ifj. Krúdy Gyula szintén ügyvéd, bizony 40 és 50 év közötti „ifjú” volt, mégis így kellett nevezni megkülönböztetésül, tekintve, hogy édesapja nemcsak szintén Gyula, de szintén ügyvéd is volt. Ifj. Krúdy Gyulát nem érdekelték a honvédek, jövedelmező ügyvédi irodája érdekelte. Am vagyont mégsem hagyott az utódaira, egyrészt mert aránylag fiatalon halt meg, másrészt, amíg élt, szerette el is költeni a jövedelmét. Kitűnő megjelenésű szép férfi volt, szeretett jól élni s mint nagyon sokan az akkori urak, kártyázni is szeretett.

Legifjabb Krúdy Gyula ifjúnak volt az idősebbik fia, 1893. augusztus 10-én a nyíregyházi ág. ev. főgimnázium VI-ik osztályának végzett tanulója és — ezen 1893. augusztus 10-től kezdve — író és belmunkatársa a Nyíregyházi Hírlap című hetilapnak.

Nyíregyházán abban az időben és sok éven át azután is, napilap nem jelent meg, néhány egymással vetélkedő hetilap elégítette ki az igényeket. Ezek között kétségtelenül a Nyíregyházi Hírlap volt legélénkebben és legtartalmasabban szerkesztve, különösen az irodalmi részre fektetett nagy súlyt a szerkesztő: Porubszky Pál, egyebekben a főgimnázium magyar irodalom tanára, természetesen tanára a legifjabbnak is.

Mindnyájunk jó barátja, Porubszky Pál később évek múltán sokszor elbeszélte, hogyan állított be hozzá a 15 éves hatodik osztályt éppen csak elvégzett legifj. Krúdy Gyula; „Színház után” című rajzszerű kis novellájával. Porubszky a forma és a tanári tekintély kedvéért kicsit megdorgálta a 15 éves író, novellairás helyett tanulásra serkentvén, ám a „Színház után” című rajz a legközelebbi, 1893. augusztus 10-i szám tárcarovatában mégis megjelent, aláírva, illetve nyomtatva az író neve, szó szerint így: *Legifj. Krúdy Gyula*.

Nyíregyháza abban az időben bár megye székhely, mégis meglehetősen kis város volt, eseménynek, sőt nagy eseménynek számított, hogy a Krúdy ügyvéd 15 éves fia saját neve alatt tárcacikket írt felnőttek részére a Nyíregyházi Hírlapban. Mi, alsóosztályosok, ha nem is osztály-, de iskolatársai voltunk Gyulának, s végtelenül büszkék erre a sikerére. A tanári kar egy tekintélyes része azonban nemcsak velünk nem volt egy véleményen, de Porubszky tanár úrral sem, korainak tartotta a 15 éves fiú ilyen formában való nyilvános szereplését. Porubszky tanár azonban tehetségesnek tartotta a legifjabbat s biztatta, hogy folytassa az írást, hogy azonban a vaskalapos tanároknak is igazuk legyen, abban állapodtak meg, hogy ezentúl egyelőre nem a saját neve alatt fogja a lap tárcáit közölni. Így történt és a szerkesztő tanácsára nem íról álnévvel, hanem három csillaggal jelezték legifj. Krúdy Gyula tárcanovelláit. Így jelentek meg 1894-ben: „Szürke történetek”, „Dal a szerelemről”, „János és Mari története” című novellák. Mi diákok, de mindenki más is nagyon jól tudtuk, hogy a három csillag kinek a nevéét jelenti, Gyula, sőt Porubszky szerkesztő úr sem csinált belőle titkot, elvégre a formának elég volt téve és ez volt csak a fontos.

A Nyíregyházi Hírlapnak, különösen pedig Porubszky szerkesztőnek igen nagy szüksége volt a már hetedik, majd nyolcadik osztályos, de még mindig csak 17 éves Krúdy Gyulára, aki lassanként nemcsak elbeszéléseket írt, hanem számos más cikket is, néha az egész lapot ő állította össze. Porubszky a szerkesztő okos, művelt, kedves jó ember, de kicsit bohém, kicsit lusta és, mint a Krúdy apa, kártyázni ő is szeretett. Egy vidéki hetilapnak abban az időben csak nem fizetett külső munkatársai voltak, fizetett belső munkatársra nem teltett

a kiadónak. A lapot a szerkesztőnek kellett összeállítani és ezt a munkát vállalta és végezte legifj. Krúdy Gyula, hetedik majd nyolcadik osztályos gimnazista, természetesen fizetés nélkül, csupán a dicsőséért. Későbbi élete pályafutása során irtózott mindég a lekötött névtelen újságírói munkától. Szerkeszteni sem vágyott többé, egy életre kiszervezte magát gimnazista korában. 1894. év végén megszűnt a névtelensége is, Porubszkynak valószínűleg sikerült tanár társait más álláspontra hangolni. 1894 és 1895-ben négy novellája jelent meg a Nyiregyházi Hírlap tárcarovatában: „A digue románca”, „Egy darab hajnal”, „Pipacsok a réten”, „A pusztai csavargó”. Mind a négy teljes névvel, így: írta Krúdy Gyula, ez időtől a legifj. jelzőt már elhagyta.

1896-ban a már előző évben leérettségizett diák, még mindig sokat tartózkodott Nyiregyházán, a szerkesztésben a Nyiregyházi Hírlapnál már nem vett részt, de még három elbeszéléssel jelentkezett régi dicsősége színhelyén, ahol, tekintve, hogy már nem volt diák, nagy megbecsülésben részesült. A Nyiregyházi Hírlap 1895. évi karácsonyi száma Krúdy Gyula tárcanovelláját nyújtotta közönségének karácsonyi ajándékkul. A Pusztai csavargó volt a novella címe és arról szólt, hogyan tett ártalmatlanná egy híres pandur egy még híresebb betyárt. A másik két elbeszélés, „A nóta és az óra” és „Aranyos felhők”, 1896-ban jelentek meg a Nyiregyházi Hírlapban.

Ezek az egészen ifjú korban és a Nyiregyházi Hírlapban megjelent elbeszélések soha másutt, sem könyv alakban, sehol meg nem jelentek. Későbbi sikerei folyamán valószínűleg az író is megelégedett róluk. Nagyon kevesen vagyunk az élők között, akik olvastuk a réges-régen, még a múlt század végén megszűnt Nyiregyházi Hírlapot, akik olvastuk ebben a hírlapban a gimnazista Krúdy elbeszéléseit s akik tudtuk, hogy Porubszky Pali bátyánk kivel csináltatta az újságját — valamivel fiatalabbak voltunk Krúdy Gyulánál, de barátai és kortársai mégis.

Tíz elbeszélést kotortunk elő a több mint 60 évvel ezelőtt kinyomtatott újságlapokról. Csudálatosképpen egy-két kivétellel valamennyinél ráismerünk Krúdy írására. Pedig az elbeszélések tárgya egészen más, mint azok az események és azok az emberek, amelyekről s akikről az író később tehetsége teljes kibontakozásakor írt.

Krúdy Gyulát az írók általában úgy ismerik, mint a régi idők és a régi emberek hol vidám, hol fájdalmas regélőjét. Élő és ismert emberekről írt, ha más nevet is adott nekik. Mennyi különös és mindnyájunk által ismert régi szabolcsi és nyiregyházi alakokról írta — nem is írta, de hegedülte, mert muzsika volt minden sora — remek történeteit. A Zathureczky vénkisasszonyok, akik szájukban szivarral ültek a kissé vedlett hintón, mikor Pazonyból a városba bekocsikáztak — és a kocsis a bakon mindig fiatal és mindig jóképű legény volt... No és Pucér Jóska, akit csakugyan úgy nevezett az egész város, vajon miért? mert mellig érő nagy szakállt viselt. Vagy Andercs a táncmester, aki az udvarán taníttatta mazurka lépésekre az iparos ifjúságot, maga hegedült hozzá és énekelte a taktust: Almafától-körtefaig.

Legifjabb korában a gimnazista Krúdy még nem írt ezekről az emberekről, történeteinek színtere első írásaiban Budapest, Párizs, az olasz tengerpart, holott sehol e városokban nem járt a diák gyerek. De csak néhány ilyen fantasztikus légkörben játszódó és nagyon kevésbé valószínű történetet írt meg, 1894-ben már néhány olyan novellát is írt, amelyekre ma is rá lehet ismerni: ezt Krúdy Gyula írta.

A három csillaggal jelzett elbeszéléseknek is voltak mondatai, amelyeket senki más nem írhatott, csak Krúdy Gyula. A kedves, egyszerű, sőt bölcs befejező mondatok! „Dal a szerelemtől” című novella például így végződik: „Kálmán motyogott valamit a boldogságról meg a nagybátyjáról, aki vén és akinek sok pénze van.” Ez a novella utolsó mondata. Tiszta, tévedhetetlen Krúdy írás ez, pedig amikor ezt írta, 16 éves volt és hetedik gimnazista.

A sok között volt egy jellegzetes Krúdy írásforma: Volt helyett azt írta: vala. „Egy napon azonban, talán éppen tavasz vala akkor” írta az ifjú Krúdy Gyula, de így írta ezt évek után is.

„Később jött egy pislogó szemű szedő gyerek, hogy jöjjön már a nyomdába, mert a kiadó haragszik, hogy annyi ideig gyászol egy asszonyért. Hát elment aztán.” Ez is befejező mondata az egyik novellának és ezt is a 16 éves Krúdy Gyula írta és nem is írhatta más.

Feljegyzendő, hogy Krúdy Gyula a gimnázium önképző körében, egyetlen esettől eltekintve, többször soha nem szerepelt. Ez az egyetlen eset az önképző kör egy novella-pályázata volt, amelynek díját, de csak részben, Krúdy nyerte el, Liza menyasszony című novellájával. A díjat, 30 forintot ugyanis megfizették közte és egy osztálytársa között, Gyula ezt rossz néven vette, mert a másik nyertes munkája szerinte még dicséretet sem érdemelt. Az osztálytárs — különben első eminens — valóban sose lett író, nem is próbálkozott többé a szépirodalommal, bankigazgató lett belőle. Krúdy soha többé nem írt az önképző kör részére, különben is leicsinyelte ezt az írói munkát, hiszen az ő írásait már kinyomtatták és azokat nem diákok, de felnőttek olvasták.

Krúdy Gyula érettségi után 17 éves korában Debrecenbe, majd Nagyváradra került tulajdonképpen joghallgatónak, hogy folytassa a nagypapa és az apa mesterségét. De egy pillanatig sem hallgatta a jogi előadásokat, úgy sejtjük be sem iratkozott, ellenben haladéktalanul dolgozó társa lett a debreceni, illetve nagyváradai lapoknak.

Azonban nem volt sokáig maradása sem Debrecenben, sem Nagyváradon. Gyűlölte a sablonos újságírói munkát és különben is Pestre vágyott, Pesten akart író lenni.

Ez időtől fogva nem írt többé nyíregyházi lapba, írásait kezdték a pesti lapok közölni, de látogatóba gyakran elnézett szülővárosába. Ám napközben Nyíregyházán senki nem látta, Aludt vagy írt, bizony senki nem tudta, csak úgy uzsonna időben, délután 5 óra tájban jelent meg a „Jurás bácsi” vendéglőjében, ahol már várta a legjobb és legkitartóbb nyíregyházi barátja, Kálnay László ügyvéd és író. Kálnay sokkal idősebb volt Krúdynál, apja lehetett volna, mégis olyan ifjonti cimboraságban éltek, mint két egykorú nagyon fiatalember. Kálnay nem tartozott a jól kereső ügyvédek közé, nem is sokat törődött az irodájával, ott is hagyta pár év múlva végképp az ügyvédséget s lapot indított Nyíregyházán. Negyven éves már elmúlt, mikor író lett, kicsit régies, hosszadalmas, de tehetséges elbeszéléseket írt, melyeket Rákosi Jenő Budapesti Hírlapja közölt. Nem is írt másüvé, kizárólag csak a Budapesti Hírlapba. A kinézésében volt valami művészies, őszbe vegyült császárszakállt hordott, széles fekete szalagon szemüveget, a fekete szalag a fülére volt csapva és télen hatalmas nagy bundában járt, amelyet szorosan összefogott magán. Ez a bunda rendkívüli viselet volt abban az időben, bundát a férfiak csak kocsin vagy szánon való utazás közben viseltek, városban bársony galléros vastag télikabát volt a módi. A bundás Kálnay azonnal látni lehetett, hogy nem valami közönséges nyárspolgár, sokkal több annál: művész—író. Ezenkívül okos, szellemes, meglehetősen művelt ember is volt, csak éppen ... csak éppen az italt és az éjszakázást szerette módfelett.

Nos, ez az öregedő Kálnay László kebelbarátja volt a fiatal Krúdy Gyulának, akit az említett uzsonna időben már várta Jurás bácsinál az egyszer és mindenkorra lefoglalt külön asztalnál. Fél liter nyíri vinkó már az asztalon állott, mindig fél literenként rendelték a bort, hozzá természetesen a megfelelő szódavíz.

Most aztán mélyen az éjszakába benyúló italozás következett, egyik félliter a másik után és mert a hosszú bajuszú Jurás vendéglőjét éjfélkor bezárta, a két barát elindult végiglátogatni az összes éjjeli kocsmákat és kávéházakat, volt ilyen szép számmal Nyíregyházán. Egy-egy helyen csak rövid időre tanyáztak, csak egy pohár italra néztek be, de ez a pohár ital már többnyire nem nyíri vinkó volt. Miről beszélgettek vajon az ötvenéves öregedő író s a 20 éves Krúdy Gyula? Ki tudná megmondani, de olykor dúdoltak mind a ketten, dúdolva haladtak az éjszakai Nyíregyháza utcáin és sokáig egy szót sem szólottak egymáshoz.

Mondtuk, hogy a nagypapa, id. Krúdy Gyula, a 48-as honvédtiszt érdekes és különös ember volt, mégis az unoka, aki pedig a vármegye minden érdekes emberét tollára vette, nagyapját sohasem említette egyetlen írásában sem.

El kell mondani azt is, hogy az öreg honvéd nem szerette legidősebb unokáját. Tanuljon, ne firkáljon, ez volt a véleménye. Sokkal jobban szerette a fiatalabb Krúdy fiút, aki tényleges katonatiszt volt, honvéd-husár s talán az első világháborúban pusztult el.

De hát az öreg honvéd, id. Krúdy Gyula tévedett, mikor firkoncnak minősítette unokáját, de nem tévedett Porubszky Pál, aki felismerte vagy legalábbis megsejtette gimnazista gyerek munkatársában azt a Krúdy Gyulát, aki korának egyik legszínesebb rajzolója és csengőbongó édes szavú regélője lett.